

UDK: 373.61.9:371

Latofat XALIKOVA,
Toshkent davlat transport universiteti o'qituvchisi
E-mail: khalikova.latofat74@gmail.com

TDTrU professori, fals.f.d. Ramatov J.S. taqrizi asosida

EDUCATION SYSTEM THE USE OF INNOVATIVE-INTERACTIVE TEACHING TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF STUDENTS

Annotation

This article highlights the content of improving the mechanics of students use of innovative and interactive teaching technologies in the development of creativeness abilities in educational institutions, the scientific ideas of scientists on communicative competence, as well as the importance of forming communicative competence in students in professional educational institutions. The quality education of students in turn depends on the professional skills of the teacher. The article talks about the professional competence, the skill of the educator, which has a special place in the educational process and should be occupied by a modern teacher.

Key words: Education, creativity ability, Innovation-Interactive, competence, communicative competence, interoperability, communication, professionalism, autocompetence, extreme professional competence.

В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННО-ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

В данной статье освещаются сущность совершенствования механизмов использования инновационно-интерактивных технологий обучения в развитии творческих способностей учащихся в образовательных учреждениях, научные идеи ученых о характере коммуникативной компетентности, а также Значение формирования коммуникативной компетентности у обучающихся в профессиональных образовательных учреждениях. Получение учащимися качественного образования в свою очередь зависит от профессионального мастерства учителя. В статье говорилось о профессиональной компетентности, мастерстве педагога, которое образование занимает особое место в процессе воспитания и которое должен приобрести современный учитель.

Ключевые слова: Образование, креативность способности, инновационно-интерактивный, компетентность, коммуникативная компетентность, взаимодействие, общение, профессионализм, автокомпонентность, экстремальная профессиональная компетентность.

TA'LIM TIZIMIDA YOSHLARNING KREATIVLIK QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATION- INTERFAOL O'QITISH TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Annotatsiya

Ushbu maqolada ta'lim muassasalarida o'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarni rivojlantirishda innovatsion-interfaol o'qitish texnologiyalaridan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish mazmun-mohiyati, olimlarning kommunikativ kompetentsiya xususidagi ilmiy g'oyalari, shuningdek professional ta'lim muassasalarida o'quvchilarda kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishning ahamiyati yoritib o'tilgan. Talabalarning sifatli ta'lim olishi o'z navbatida o'qituvchining kasbiy mahoratiga bog'liq. Maqolada ta'lim tarbiya jarayonida alohida o'rin tutgan hamda hozirgi zamon o'qituvchisi egallashi kerak bo'lgan kasbiy kompetentlik, pedagogning mahorati haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, kreativlik qobiliyat, innovatsion-interfaol, kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, o'zaro hamkorlik, muloqot, kasbiy mahorat, avtokompetentlik, ekstremal kasbiy kompetentlik.

Kirish. Bugungi kunda jahonda hamda mamlakatimizda ta'lim sifatini yaxshilash maqsadida judayam keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda, ta'lim va uning jamiyatda kechayotgan islohotlardagi o'rnini va ishtirokini ta'minlamay turib, taraqqiyotga yuz tutish mushkul. Shu ma'noda, yurtimizda xalqaro talablarga javob beradigan oliy ta'lim tizimini yaratish bo'yicha keng qamrovli ishlar amalga oshirilayotir. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida professional ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida bir qator amaliy tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017 yil 7 fevraldagi PF 4947 "Harakatlar strategiyasi"ning

ustuvor yo'nalishlarida belgilab berilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 aprel PQ – 2909 – sonli "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora – tadbirlari to'g'risida"gi qarorida Oliy ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, mamlakatni ijtimoiy – iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor vazifalaridan kelib chiqib, kadrlar tayyorlash mazmunini tubdan qayta qurish, xalqaro standartlar darajasiga mos oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash uchun zarur sharoitlar yaratishi maqsadida rivojlantirish chora – tadbirlari belgilash va amalga oshirish bugungi kundagi asosiy vazifalarimizdan biridir.

Yuqoridagi belgilangan vazifalardan kelib chiqib, bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini shakllantirish, ta'lim samaradorligiga erishishda bugungi kundagi dolzarb masalalardan biridir.

Respublikamiz ta'lim sohasidagi islohatlar ta'lim-tarbiyaning samarali omillaridan keng ko'lamda foydalanish, bu jarayon qatnashchilari orasida ongli hamkorlik munosabatlarini yo'lga qo'yish, bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini shakllantirishni taqozo qiladi.

Ta'lim jarayonida pedagogik hamkorlikning mohiyati – o'qituvchi hamda talabani birgalikdagi faoliyati mazmunida aks etadi, mazkur jarayonda pedagog o'qituvchiga yuzaga kelgan qiyinchiliklarni yengishga yordam beradi. Pedagogik yordamning asosiy mohiyati pedagogik jarayonning tavsifi, uning ma'lum maqsadga yo'naltirilganligi, shuningdek, shaxsni shakllantirish va tarbiyalash borasida hal etiladigan vazifalar bilan ifodalanadi.

Interfaol darslarda o'qituvchining asosiy diqqati talabalarning faoliyatini oshirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Bu uslublarning o'ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va talabalarning birgalikdagi faoliyat ko'rsatish orqali amalga oshiriladi. Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularga:

talabani dars davomida befarq bo'lmaslikka, mustaqil fikrlash, ijod qilish va izlanishga majbur etilishi;

talabalarning o'quv jarayonida fanga bo'lgan qiziqishlarini doimiylikni ta'minlanishi;

talabalarning fanga bo'lgan qiziqishlarini mustaqil ravishda har bir masalaga ijodiy yondashgan holda kuchaytirilishi;

pedagog va talabalarning hamkorlikdagi faoliyatini doimiy ravishda tashkil etilishlari kiradi.

O'qituvchining ta'lim oluvchilar bilan hamkorlikdagi faoliyati, dars tizimi doirasida, ta'limni tashkillashtirish shakllarining quyidagilarida o'z ifodasini topadi:

frontal ish barcha ta'lim oluvchilar bilan bir vaqtda ishlash;

guruhlarda ishlash: – statik juftliklarda ishlash; – guruhlarda ishlash; – guruhlararo ish; – individual ishlash

Ushbu tashkiliy shakllarning har biri jamoaviy va individual ta'limni birgalikdagi olib borishni turliligi, ta'lim oluvchilarning mustaqillik darajasini turliligi o'qituvchi tomonidan o'qitish jarayonini boshqarishni turliligi va boshqalar bilan tavsiflanadi. Amaliyotdagi oddiy qoida shu haqda guvohlik beradiki, nazariy darsning dastlabki 20 daqiqasida talabalarga yangi bilimlarni berish amalga oshiriladi, keyin esa bahs-munozara, kichik guruhlarda ishlash va boshqa shu kabi noan'anaviy metodlarni amalga oshirish orqali berilgan bilim mustahkamlanishi lozim.

Har qanday ta'limning maqsadi – bilimni hamda uni amalda qo'llay bilish ko'nikmalari va malakalarini shakllantirish, shunga zarur shaxs sifatleri va ko'rsatmalarni ishlab chiqishdir.

Demak, ta'lim jarayonida pedagogik hamkorlik asosiy elementlardan biri hisoblanib, talabalarni faollashtirishga, mustaqil fikrlashga imkon beradigan interaktiv ta'lim metodlarini o'zlashtirish va o'quv jarayoniga joriy etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Eng avvalo, talabalar faolligini oshirishda "ta'lim beruvchi - ta'lim oluvchi" dialogidan voz kechishini va "ta'lim beruvchi -guruh - ta'lim oluvchi" ko'rinishidagi uch tomonlama o'zaro munosabatga o'tishni nazarda tutadi. O'quv guruhi, tarkibi bo'yicha harakatchan kichik guruhlar bo'linadi va ularning har biri o'zicha o'quv materialini o'zlashtiradi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, shu tufayli biz bilan ta'lim oluvchilar o'rtasida ancha mustahkam aloqa o'rnatiladi, shaxsiy va bir vaqtning o'zida ta'lim jamoaviy ruhiy holat kuchayadi. Ta'lim oluvchilarning hamkorlikdagi harakati shakllanadi, bu esa o'quv- bilish jarayonini faollashtirishga, ularda empatiyani, kommunikativlikni shakllantirishga ko'maklashadi: – vazifani hamkorlikda bajarish jarayonida ta'lim oluvchilarda, o'rtoqlari tomonidan bildirilgan fikrlarni muhokama qilishga motivatsiya paydo bo'ladi; – ta'lim oluvchilar bir-biriga

savollar beradilar, shuning uchun ular savollarni aniq shakllantirishni bilishlari zarur, javoblarni argumentlashtirishni, tushunishga erishish uchun esa, ular bir-birlarini diqqat bilan eshitishlari kerak; - guruhlarda ishlash paytida, zarurati bo'lganda ta'lim oluvchilar yordam berishlarini so'raydilar va boshqalarga yordam berishni o'rganadilar.

Kichik guruhlarda ishlash, ularni stress holatlardan xalos etadi, ya'ni noto'g'ri javob berganda butun jamoa oldida izza bo'lishdan, qo'rqishdan xoli bo'ladi. Guruh a'zolari, javobni do'stona baholab, ularda o'ziga ishonch tuyg'usini uyg'otish imkonini beradilar. 4-5 kishidan iborat guruhda, qo'rqqoq kishi, 25 kishilik guruh oldida o'zini tutishga nisbatan, o'zini ancha erkin his etadi. Ta'limning ushbu shakli, ta'lim oluvchilar bilimni o'zaro hamkorlikda boyitishni ta'minlaydi: faqatgina kooperatsiya va harakatlar (bilish) usullari bilan o'zaro almashish, umumiy mahsulot olish - muammoni yechish imkonini beradi.

Ta'lim tarbiya tizimining umumiy maqsadi jamiyatimizga teng huquqli demokratik davlat talablariga javob bera oladigan mas'uliyatli barkamol jamiyat a'zolarini tabiiylab berishdan iboratdir.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi Qonuni bugungi kunda pedagoglarning ta'lim berish samaradorligini oshirish va amalga oshirishi kerak bo'lgan bir qator talablar qo'ydi. Ular quyidagilarni tashkil etishi lozim:

1.Dars berish mahorati

2.Tarbiyalash mahorati

3.O'quv-tarbiyaviy jarayonlarda insonparvarlik tamoyillariga yondashuvni ta'minlaydigan shaxsiy sifatlar

4.Ta'lim oluvchilarning bilimlarini xolisona nazorat qilish va baholash mahorati

Kasbiy faoliyat jarayonida zamonaviy o'qituvchilarning pedagogik kompetentligini rivojlantirish orqali shaxs hayotiga hamda uning ijtimoiy rivojlanishiga ma'lum bir darajada ta'sir ko'rsatishi mumkin. Zamonaviy jamiyatda ta'lim-tarbiya tizimini rivojlantirishning bosh go'yasi – shaxsning turli hil sohalarida maqsadli mustaqil faoliyati asosida uning intellektual va axloqiy- ma'naviy rivojlanishidir. Zamonaviy o'qituvchining kasbiy kompetentligini rivojlantirishdan avval ushbu tushunchaning asl mohiyatini, shundan so'ng esa uni takomillashtirish yo'llarini bilish lozim.

Ilmiy adabiyotlarda kompetentsiya so'ziga quyidagicha ta'rif beriladi:

Kompetentsiya (lotincha Competentio dan Competo-ga erishaman, uchrashaman, mos kelaman) - bu mutaxassisning ma'lum darajadagi kasbiy muammolari hal qilishdagi shaxsiy bilish qobiliyatidir. Shuningdek, kompetentsiya deganda ma'lum bir tashkilot, kompaniya xodimlarining (yoki ayrim xodimlar guruhining) shaxsiy, kasbiy va hokazo fazilatlariga rasmiy ravishda tavsiflangan talablar tushuniladi.

Kasbiy kompetentlik – mutaxassis tomonidan kasbiy faoliyatni oshirish uchun kerak bo'lgan bilimlarning, ko'nikma va malakalarning egallanishi va ularni o'z faoliyati davomida munosib qo'llay olishidir. O'qituvchi albatta, alohida bilim ko'nikmalarni egallashi bilan birga, ma'lum bir mustaqil yo'nalish bo'yicha bilimlar va harakatlarni o'zlashtirilishini nazarda tutadi. Demak, kasbiy kompetentlik pedagogdan mutaxassislik bilimlarini boyitib borish, yangi axborotlarni kuzatib ularni qo'llay bilish, izlanuvchanlik va yangi bilimlarni qayta ishlash o'z faoliyatiga qo'llay olish mahoratini ham talab etadi.

K. Angelovski o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasi tuzilishini pedagogik mahorat orqali aniqlaydi

Pedagogik mahorat bu yerda to'rt guruhga ajratiladi:

1.Ta'limning obyektiv jarayoni mazmunini aniq pedagogik vazifalarga "tarjima qilish" qobiliyati: shaxs va

jamoani o'rganish, shu asosda yangi bilim va dizaynni faol o'zlashtirishga tayyorligini aniqlash, jamoani rivojlantirish va alohida talabalar; ta'lim, tarbiya va rivojlantirish vazifalari kompleksini aniqlash, ularni konkretlashtirish va ustun vazifani belgilash.

2. Mantiqan tugallangan pedagogik tizimni qurish va yo'lga qo'yish qobiliyati: o'quv vazifalarini kompleks rejalashtirish; uni tashkil etish shakllari, usullari va vositalarini asosli tanlash.

3. Ta'limning tarkibiy qismlari va omillari o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash va o'rnatish, ularni amalda qo'llash qobiliyati: zarur sharoitlarni yaratish (moddiy, axloqiy, psixologik, tashkiliy va boshqalar); talaba shaxsini faollashtirish, uning faoliyatini rivojlantirish;

4. Pedagogik faoliyat natijalarini qayd etish va baholash qobiliyati: o'quv jarayoni va o'qituvchi faoliyati natijalarini introspektiya qilish va tahlil qilish; dominant va bo'ysunuvchi vazifalarning yangi to'plamini belgilash.

O'zbekistonda o'qituvchining kasbiy kompetentligi va uning o'ziga xos jihatlari to'g'risida bir qator tadqiqot ishlari olib borilgan. B. Nazarova olib brogan tadqiqotlarga ko'ra kasbiy kompetentlik quyidagi tarkibiy asoslardan tashkil topadi:

- Maxsus yoki kasbiy kompetentlik (kasbiy faoliyatni yuqori darajada tashkil etish).
- Ijtimoiy kompetentlik (kasbiy faoliyatni hamkorlikda tashkil etish, ijtimoiy mas'ullik).
- Autokompetentlik (o'zini ijtimoiy-kasbiy rivojlantirish).

Ekstremal kasbiy kompetentlik (kutilmagan vaziyatlarda ishlay olish).

Yuqoridagi tadqiqot natijalarini umumlashtirib aytganda mutaxassis ta'limni tashkil etish jarayonida yuqori darajada bilimga ega bo'lishi, o'zini ustida ishlab rivojlantirish olishi va har qanday kutilmagan holatlarda ulardan chiqish yo'lini bilishi zarur ekan.

Demak o'qituvchi, shaxs va uning ijtimoiylashuv jarayonida muhim o'rin tutuvchi, murakkab inson qiyofasiga ega bo'lgan, kasbiy sifatlarni o'zida mujassam etgan, shaxsdir. Ijtimoiy hayotning barcha sohalarida erishilgan yutuqlarning zahirida o'qituvchi va uning mehnati yotadi. O'qituvchining ta'lim jarayoniga pedagogik, psixologik yondashuvi, bilimlarni puhta darajada o'zlashtirganligi, muloqot jarayonida o'zini tuta bilish qobiliyati va turli vaziyatlardan chiqish olish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

Xulosa o'rinda shuni aytish mumkinki, har tomonlama yetuk intellektual rivojlangan, ijtimoiy sifatlarga bilan tarbiyalangan, milliy va ma'naviy qadriyatlarga sadoqatli, yangicha fikrlaydigan, o'z shaxsiy va fuqarolik pozitsiyasiga ega, milliy mafkuraning barcha sifatlari o'zida mujassamlashtirgan barkamol shaxsni tarbiyalash dolzarb vazifalardan biridir. Yuqorida keltirib o'tilgan ko'nikmalarning barchasi o'qituvchilarni, ya'ni bo'lajak kichik mutaxassislarni kelajakda o'z faoliyatlarini tashkil qilishlari, mustaqil ravishda ish boshqarishlari, ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshirishlari, jamoada o'z o'rinlariga ega bo'lishlarida poydevor bo'lib xizmat qilad

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-sonli Farmoni asosida "O'zbekiston Respublikasi Oliy Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni <https://lex.uz/>
2. Mirziyoyev Sh.M. 2017 yil 27 iyuldagi "Oliy ma'lumotli mutaxassislarni tayyorlash sifatini oshirishda iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarining ishtirokini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3151-sonli qarori.
3. Afanasyeva I.V. Voprosi integratsii nauki i obrazovaniy. Ta'lim texnologiyalari. – № 4. Toshkent, 2007. – S. 24-25.
4. Yensh E.R. Zur Eidetik und Integration Typologie, 1941. Filosofskiy ensklopedicheskiy slovar red.-sost. YE.F. Gubskiy i dr, 2003. – S.128.
5. Ochilov M. "O'qitish usuli-pedagogik texnologiyaning asosiy komponenti" // "Xalq ta'limi" 1999-y, 6-son 32-35 betlar
6. Imomnazarov M, Eshmuhammedova M, "Milliy manaviyatimiz asoslari: (Oliy o'quv yurtlari uchun ma'ruza matnlari)"// Tahrir hay'ati: H.S.Karomatov, N.Ibrohimov va b.; - T.: «Toshkent islom universiteti», 2001. -432 bet.